

X. IFJ. ÁCS MIHÁLY TÖRÖK BÁLINT FÖLÖTT

E' SIRALOM FÖLDÉN
MENNYEI HAZA FELÉ OHAJTOZO HIVEK
ISTENRE VALO MAGOK BIZÁSA, 5

Avagy

Olly Halotti Tisztesség-tétel,

Mellyben

A' sérelmes szívü Édes Szüléknek,
TEKINTETES, NEMZETES és VITÉZLŐ 10
TELEKESI TÖRÖK ISTVÁN
URNAK,

E' Nemes Magyar Haza Szabadságáért össze-szövetkezett Stá-
tus Sénátorának, és egy Lovas Ezer Seregnek

Fő Colonellusának, 15

Ugy hasonlóképen

TEKINTETES és NEMZETES

KOMÁROMI KATA

ASZSZONYNAK,

Egyetlen-egy szerelmes Fioknak reménytelen halálán meg-keseredett 20
szívek meg-vigasztaltatnak, és az Istennek tetszésén meg-
nyugosztaltatnak a' Sz. Dávid *Sólt.* 139, 7. 8. 9. 10.

Melly véghez vitetett

A' NÉHAI TEKINTETES és NEMZETES

TELEKESI TÖRÖK BALINT, 25

E' jó hirü és ditséretes emlekezetü, Rosnyai Skólának kegyesen és
szorgalmatosan *Historiát*, *Geographiát*, és *Oratoriát* tanuló Deákjának,
gyászos koporsójába való bé-szállásának, és a' föld gyomrába
való bé-takarításának alkalmatosságával,

ROSNYON, 30

ÁCS MIHÁLY,

*Az Augustana Confessiön való Magyar Ekklesiának méltatlan
Lelki Pásztorá által.*

TEKINTETES, NEMZETES

ES VITEZLŐ

TELEKESI

TÖRÖK ISTVAN

5

Senator, és Fő Colonellus Uram!

úgy hasonlóképen,

TEKINTETES és NEMZETES

KOMÁROMI KATA

Nagy Jó Aszszonyom!

10

*AZ Anyaszentegyháznak ama' Kegyes és Istenfélő Tanító Dok-
tora Sz. Agoston, az ő sok szép tanítási között azt írja: Magno dolore
amittuntur, quae magno amore habentur. A' kiket éltekben igen sze-
rettünk, azokat haldlok után szívünk fájdalomival keseregjük. Mivel-
hogy az Ur Isten, a' Kegyelmetek kedves, szerelmes, egyetlen-egy, jó 15
Fiát a' testi haldl által ki-szólitotta, a' kiről keservesen szívek fájdalmi-
val emlekezik; ezen Isten Igéjéből szedegetett tanítással tetszett Ke-
gyelmeteket vigasztalnom, a' mellyhez hogy a' minden vigasztalásnak
Attya adgyon áldást, hiv szívemből kívánom!*

Kegyelmeteknek

20

Méltatlan szolgáltskája

ÁCS MIHÁLY,

*A' Rosnyó-Bányai Magyar Evangelica Ekklé-
siának érdemetlen Lelki Pásztora.*

RÖVID ELMÉLKEDÉS,

Melly tétetett a' Testnek Koporsójába való bé-szállításának alkalmas-
ságával, 1708-dik Esztend. Sz. György havának 22-dik napján, Édes
Szüléinek távol-létekben, a' Sz. Dávid Király CIII-dik Soltárának 15, 5
16-dik Verseiből.

AZ ISTEN, a' ki minden meg-szomorodott sziveknek hatalmas és
hatható vigasztalója, vigasztaljon-meg minket-is a' mi szomorúságink-
ban, vigasztalja-meg a' mi Istenben ez árnyék világból bódogul ki-
múlt Kedves Atyánkfiának, Néhai Tekintetes és Nemzetes T E L E - 10
K E S I T Ö R Ö K B Á L I N T N A K távol lévő, bánattal és siral-
ommal el-töltt, keserűséggel és szív fájdalommal el-tellyesedett Szülé-
it, Kegyes Attyát és Édes Anya Aszszonyt. Vigasztalja-meg az ő itt
é' siralomnak völgyében lévő Ekklésiáját-is, Amen! Amen! Ugy légyen!

SZENT LECZKE.

Solt. 103, 15.16.

„A' halandó embernek napjai hasonlatosok a' fűhöz, és hogy mint a'
mezőnek virága, úgy virágzik. Es mikor a' szél által mégyen rajta, nem
lészen többé.”

Ezen Igékben előnkbe adgya, Jésus vérével meg-váltatott, és mind 20
közönségesen meg-szomorodott jelen való Keresztyén Hivek, ama' Ki-
rályi Próféta Szent Dávid, az ember életének állhatatlanságát, és nagy
változás alá köteleztetett sorsát, mert, miképen a' gyenge virágotska a'
kemény szélről meg-hervasztatik, és semmivé tétetik: azonképen a'
halandó ember-is, a' halálnak mérges szelétől meg-fűvattatván, meg- 25
száraztatik, meg-öletik, földdé, porrá, és semmivé tétetik, mellyről
böltsen szól a' Vers-szerző, mondván:

Prorsus homo similis flori, quem tempore verno

Una dies nasci vidit et una mori.

Hasonló az ember a' szép virág szálhoz,

Melly ma ki-virágzott, ma ért halálához.

<4> Oh mi életünknek halandósága! Óh világnak állhatatlansága!
Imé, mindnyájan a' fűhöz, és a' mezőnek el-hervadó és hamar el-múló
virágjához hasonlók vagyunk; Imé, mindnyájan meg-halunk; Imé
immár, mindnyájan dögge, földdé, porrá, és semmivé változunk. Bizo- 35

nyos és nyilván való példa ebben: Az UR JÉSZUSban e' világból, idyes-
ségesen ugyan, de a' mi részünkről jaj, jaj melly igen keservesen ki-
múlt Tekintetes, Nemzetes, jó indulatú, gyönyörű erköltsű, szelíd és
engedelmes természetű, e' híres nevezetes Rosnyó-Bányai Oskolának
Oratoria, Historia, Geographia Facultasban lévő, jól és szorgalmatosan 5
tanuló tagja, T E L E K E S I T Ö R Ö K B Á L I N T, Tekintetes,
Nemzetes, és Vitézlő TELEKESI TÖRÖK ISTVÁN, Kegyes Urunk
ő Felsége FELSŐ-VADASZI II. RÁKOCZI FERENCZ Választott Er-
délyi és Magyar-országi Vezérő Fejedeleme, úgy szintén e' Nemes
Magyar-országi confoederált Status Senatorának, és egy Lovas Hadi 10
Ezeredes Seregnek Fő Kapitányának, a' mint csak egyetlen-egy, a'
szerént kedves, de immáron hólta napjáiglan reménytelen halálával
meg-szomorító Fia. Oh nézzétek, és könyves szemmel szemlélyétek,
melly hasonló e' kellemetes Ifjú, Sz. Dávid mondása szerint a' fűhöz,
és a' mezőnek virágához, mert valamint a' virág leg-szebb ékességében 15
le-szakasztatik: azonképen ő-is életének legjobb tavaszában, legékesebb
virágában, a' haláltól le-szakasztatott, és meg-száraztatott. Oh, ha meg-
tekéntem az ő a' halál szelétől haláloson meg-fűtt, el-aszott, virághoz
hasonló tagját, a' mellyet siró szem és szomorú szív nélkül nem-is te-
kinthetek; Oh, ha eszembe jutnak az ő meszsze lévő kegyes Édes Szü- 20
léi, Tekintetes, Nemzetes és Vitézlő TELEKESI TÖRÖK ISTVÁN
Senator Uram, és Tekintetes, Nemzetes KOMÁROMI KATA Aszszon-
nyom, melly nagy bánattal és szomorúsággal fogják hallani, az ő sze-
relmes magzattyoknak, egyetlen egy fioknak, kedves édes BALINT-
tyoknak halálát; az én szívem én bennem el-ajul és el-hal. Ezt! ah ezt! 25
ingyen sem gondoltam, se reménlettem, sem hittem, a' midőn e' jó
Rosnyai Skólába jövetelét javallottam; de imé immár az ő gyászos
koporsójába édes Attya és édes Anya nélkül be-záratom; mindazon-
által ha az Istennek szent akarattya, mindenben kedve szerént dol-
gunkat forgattya. Ám légyen! ah tellyesedgyen! Amen maradgyon az 30
ő bölts tanátsa, és felölünk el-vegezett tselekedete. Idvöz légy immáron,
óh te e' világból ki-ment, és mennyországba bé-ment Uj vendég. Idvöz
légy immáron e' világi nyomorúságból ki-futott, <5> és az örök ditső-
ségre bé-jutott kedves szálló TELEKESI TÖRÖK BÁLINTnak lelke.
Idvöz légy, és az Ur Istent az örök életben a' szent Angyalok chorusá- 35
val, és az Idvezülteknek seregével ditsérd, óh te nagy bódogságba bé-
ment Lélek. Te pedig rothadni indult Test, a' mellyet szívem kese-
rűsége nélkül nem láthatok; Te, mondom, az Idvezült Léleknek ki
valál nem tömlötze, hanem lakó hajléka, nem fog helye, hanem Temp-
loma. szállj-bé koporsódba, készüly innét az Isten Házába, és nyúgod- 40
gyál ottan, miglen bé-takarítottatol a' földnek gyomrába. No immáron:

BALINT, TÖRÖK ISTVAN kedves édes Fia,
 Ki vóltál ő néki Isten ajándéka,
 Rosnyai Skólának tanuló Deákja,
 Most már vagy Jánosnak szent színe látója.
 Tested szerént száll-bé setét koporsódban,
 Itélet napjáig békével légy abban.
 Lelked pedig mennyben az Ur Istent lássa,
 Színről színre nézze, óh Angyalok társa!
 Isten vigasztallya búsultt Szüléidet,
 Békével szenyvedgyék innét el-mentedet.
 És miképen Sz. Jób, az Ur Istent áldgyák,
 Szent Nevét örökké értted magasztallyák.

Minekutánna a' meg-szomorodott Kegyes Szülék, Szerelmes
 Gyermekeknek el-temettetésére Dunán túl való földről el-érkezte-
 nek volna; a' rothadásra indultt test, mely Sz. György havának 23-
 dik napján, éjtszaka a' Rosnyai Magyar Templomban, a' Segrestyén
 belől való rekesztésbe bé-tétetett, onnét Sz. Iván havának 1. nap-
 ján, szellőztetni ki-vétetett, és siralmas Szüléitől meg-nézetett, és
 így a' következő 2. napján Sz. Iván havának, estve 6,7,8,9. órák
 alatt, halotti solennitással, tisztességesen új bóltban el-temettetett,
 az óltár mellett: A' Rosnyai Magyar Templomban.

Az Élő Léleknek meg-hólt Teste felett tett
 HALOTTI PRÉDIKÁTZIO.

A' bölts tanácsú, igaz itéletű, és mindenekkel szabad akarattya szerént
 tselekedő, kegyes, kegyelmes, könyörülő és vigasztaló UR Isten vi-
 gasztallyon-meg minket, minden e' világon rajtunk meg-történhető
 szomorú esetinkben. Vigasztallya-meg e' mi szemünk e-<6>leibe ki-
 tétetett, és az el-múlt Sz. György havának szomorú emlékezetű 21-dik
 napján tsendesen, gyengén, szépen, idvességesen és kellemetesen ez ár-
 nyék világból ki-költözködött, Édes, Kedves, Szerelmes Atyánkfiá-
 nak, a' Néhai Tekintetes és Nemzetes T E L E K E S I T Ö R Ö K
 B Á L I N T, már siralomra érkezett, Kegyes, Istenfélő, Keserves és
 Szerelmes Szüléinek, Tekintetes, Nemzetes és Vitézlő T E L E K E -
 S I T Ö R Ö K I S T V Á N Uramnak, e' Magyar Ország, és II. R Á -
 K O C Z I F E R E N C Z Vezérünk, Fejünk, Fejedelmünk, Kegyel-
 mes Urunk ő Felsége Senatorának, egyszersmind Egy Lovas Ezeredes
 Seregnek Fő Colonellusának szívét. Vigasztallya-meg az ő keserűséggel
 el-tölt, és siralomba öltözött szerelmes Édes Anyjának, Tekintetes
 Nemzetes KOMÁROMI KATA Aszszonynak bú bánattal és keserves
 siralommal el-tellyesedett szívét, lelkét, és szomorúságra jutott életét.

Vigasztallya-meg az ő itt e' földön lévő, sok nyomorúságot szenyvedő
 Keresztyén Anyaszentegyházát ő szent Felsége; a' mi Meg-váltó János
 Christusunk, a' ki a' mi életünknek és halálunknak Birája, a' Sz. Lélek
 Istennek hatható ereje által igazgasson úgy minket e' mi halandó és
 hamar el-múlándó világi életünkben, hogy halandóságunkat meg-
 esmérhessük, és mennyei halhatatlan hazánkhoz mi magunkat idves-
 ségesen el-készíthessük, Ámen! Ámen! Ugy légyen!

A' mi Urunk János Christusunknak drága vérével meg-váltatott, és
 meg-szomorodott Szülék, 's több jelen való Keresztyén Hívek! kik e'
 mostani temetésnek szomorú alkalmatosságával, ide egybe-gyűltünk
 az Urnak hajlékában, nem illik minden Isteni elmélkedés nélkül innét
 el-oszlanunk; járullyunk annakokáért alázatos szível lélekkel ő szent
 Felségének ditsőséges színe eleibe, és mondgyuk-el az URtól tanultt
 Imádságot: Mi Atyánk, ki vagy 's a' többi.

SZENT LECZKE.

Sólt. 139. v. 7.8.9.10.

„Hová mennék a' te Lelked előtt? és a' te ortzád előtt hová futnék?
 Ha a' mennybe megyek, ott vagy; ha a' koporsóba vetem az én ágya-
 mat, ott-is jelen vagy. Ha olyan szárnyaim volnának-is, mint <7>
 a' hajnalnak, és a' tengernek utolsó határánál laknám-is, oda-is a' te
 kezéd vinne engemet, és a' te jobb kezéd meg-fogna engemet.”

AZ Istentől, amaz e' világon élő emberek között, leg-nagyobb
 böltséggel fel-ékesített Salamon Király, több emlékezetre és meg-
 tartásra méltó bölts szavaiban, Prédik. 3, 4. azt mondgya: „Ideje
 vagy a' sirásnak, és ideje vagy az örvendezésnek. Ideje vagy a'
 jajgatásnak, és ideje vagy a' nevetésnek.” A' mely mondásában
 előnkbe adgya a' halandó embernek állapotját, és egymással ellen-
 kező dolgokra való fordulását; hogy annak, jóllehet „nagyobb része”
 légyen „merő nyomorúság”, Sólt. 90, 10., de engedtetett mindazonál-
 tal Istentől abban valamely tsekély vigasság, Sólt. 31, 8., melyről
 szól Sz. Pál Apostol, Róm. 12, 15.: „Örüljete az örülőkkel, és sir-
 jatok a' sirókkal.” Értsük-meg pediglen, hogy nem szól az Apostol
 valamely hívságos örömről, Luk. 16, 19., a' mellyel az örvendező
 embernek lelke ismérleti, meg-sértetik, Dan. 5, 2.3., és az Isten bünte-
 tésre kényszerítettik, Gen. 6, 7.; hanem szól olly lelki örömről, a'
 mellynek tselekedetire ínt a' sz. Pál Apostol, Phil[ip]. 4, 4., vagy
 pedig olly testi örömről, a' melly nintsen sem lelkünk sérelmére, sem
 pedig Istennek ellenére, Tob. 11, 16. I Mós. 46,30. Sólt. 103, 5.

Oh e' mostani szomorú temetésnek alkalmatosságával ide gyülekezett Hívek! és egyenlőképen buslakodással és szánakodással elteljesedett szívek! Vajha örülhetnénk a' szívbéli keserőséggel el-töltött Tekintetes, Nemzetes és Vitézlő TELEKESI TÖRÖK ISTVÁN Senator és Colonellus Urammal, az ő szerelmes Fiának meg-gyógyulásán, és az élők között tovább való meg-maradásán! Vajha örülhetnénk a' minden örömtől el-hagyatott, minden gyermekeitől meg-fosztatott, és minden keserőséggel meg-rakatott Tekintetes és Nemzetes KOMÁROMI KATA Aszszonnyal, az ő egyetlen-egy magzattyának, kedves édes BÁLINTTYÁNAK életén, kedves nevelkedésén, jó tanulásán, és mindenekben az ő maga kegyes és keresztyén ditséretes viselésén; de óh reménytelen szerentse! óh váratlan óra! a' mellyben minden öröme fordúla bánatra, és keserű siralomra! mert imé immár halva fekszik, és ezentűl a' setét börtön itélet napjáig bé-tétetik, e' Jó Szüléknek kedves Fiok, életeknek gyönyörűsége, és minden öröme, meg-homályosodott nemzetségeknél fénye, <8> és minden ékessége, meg-tsonkúlt Familiájoknak terjedése, és el-töretett nevelkedése, minekokáért keseregvén sirattyák Jákóbbal, és azt mondják: „Sirván mégyek az én fiamhoz a' koporsóba.” Gen. 37, 35. Sirván sirnak Dáviddal ilyenképpen: „Szerelmes fiam” BÁLINT! „édes fiam, édes fiam” BÁLINT! „bátor én holtam volna meg te éretted,” BÁLINT „édes fiam, szerelmes fiam.” És ugyan nem mindenestől fogva méltatlanul; mert a' mint Szent Ágoston mondja: *Nullus amor vincit amorem paternum, et nullum animal plenius est misericordiae, quam mulier*, az-az: Semminémű Szeretet fellyül nem haladgya az édes Atyáknak fiokhoz való szereteteket; és semminémű teremtetett állat úgy nem kedvelli az ő rajzattyát, mint az édes Anya szereti az ő magzattyát. Sőt a' pogányok közzül Euripides így szól: *Majorem inter homines, nec cogitari, nec inveniri posse dolorem, quam si Parentes vita cassos liberos aspiciant*. Az emberek között nem lehet keservesebb dolgot sem gondolni, sem találni, mint a' mikoron az édes Szülék meg-holt gyermekeket kényszerítettnek látni, és bizonyára *Quae ardentem diligimus habita, graviter suspiramus amissa*. Lehetetlen dolog, hogy azt meg-nem könyvezzük, a' kit éltében igen kedveltünk. Ne tsudállyad azért, Kegyes Hallgató, a' midőn látod, hogy e' Tekintetes Ur, és Tekintetes Aszszony sirattya az ő egyetlen-egy gyermekét, a' kit e' híres és jó Rosnyai Skolában, a' kegyesség gyakorlására, a' Nemes Deáki Tudománynak tanulására, olly jó reménység alatt által küldöttek, hogy jövendőben rajta nagy örömet érhesse, és hogy az ő itt-való szorgalmatos tanulása által az Isten ditsősége elő-mozdítottassék, és szegény Magyar Hazánknak java *promoveáltassék*; de óh váratlan óra! óh

haszontalan reménység! melly igen meg-tsalta, és őket melly nagy siralomra juttatta, mert a' halál minden jó reménységeknél, és felőle való jó gondolattoknak végét szakasztotta. Ha tehát vélek mint örülökkel nem örülhetünk, sirjunk vélek mint sirókkal, szomorkodgyunk a' szomorúakkal, jajgassunk a' jajgatókkal: mert most vagy ideje a' szomorúságnak, most vagy ideje a' sirásnak. Sirassátok-meg azért ötöt az ő siralmas Szüléivel együtt, minden jelen és távol való Attyafiai és jóakarói. Sirassátok-meg, e' Nemes Rosnyai Skolának hív Tanítója, és szorgalmatos Tanítványi: mert oda vagy a' jó, szorgalmatos, kegyes, jó indulatú és minden jóra igyekező Tanítványod; oda vagy a' ti kedves Tanuló-társotok, és veletek kellemetesen nyájaszkodó jó Barátotok, a' Néhai Tekintetes és Nemzetes TELEKESI TÖRÖK BÁLINT. Bánkodgyatok ti-is, Tekintetes, <9> Nemzetes és Vitézlő Sénátor és Kapitány Uramnak Zászlói alatt bátran és serényen vitézkedő Tiszt Urak és Köz Vitézek, mert oda vagy a' Tekintetes Urnak Hazánk szolgálatjára nevedekendő, és annak javára igyekező Fia. Ti-is sirassátok ötöt, Uratoknak minden udvari, asztali és házi Tselédi; úgy hasonlóképen Faluiban lakozó Jobbágyi, mert oda vagy a' ti Ifjabb örökös Uratok, a' kinek nevedekését nagy örömmel vártátok, és óhajtozván kívántátok; de mindazonáltal óh meg-szomorodott Sereg!

Sit modus in fletu, sint certi denique fines.

Felette igen és a' rend 's mód kívül; kiváltképen Ti, Kegyes Szülék, ne terhellyétek sirással magatokat, tudgyátok jól, hogy ez „a' bűnnek sóldgya,” Rom. 6, 23., „mind e' széles világnak úttya,” 1Reg. 2, 2., és „az Istennek akarattya,” Matth. 10, 29. Kinek szemei előtt senki el-nem rejtezhetik, és karjai alól meg-nem menekedhetik, a' mint Szent Dávid Király az el-olvasott Soltári igékben szépen előnkbe adgya, a' melly mellett, három kiváltképen-való dologra tanít.

I. Az Isten valóságának esmémentire. II. Tulajdonságainak értelmére. III. Az Embernek az ő színe előtt való el-rejtezhetetlenségére.

Tanít I. A' Sz. Dávid Király az Isten valóságának esmémentire, a' mellyben a' mi igaz Keresztyéni Hitünk szerént, az egy meg-foghatatlan Isteni valóságban három egymástól különböző személyeket hiszünk, a' mint ő szent Istensége magát ki-jelentette világos igékkel, 2 Cor. 13, 13. 1 Joh. 5, 7. Joh. 14, 26., bizonyos jelenésekkel, Matth. 17, 5., és a' Jézus Christusnak meg-keresztelésével, Matth. 28, 19. E' szerént Sz. Dávid Király e' helyben, midőn így szól: „Hová mennék a' te Léled előtt?”, bizonyosságot tész az egy Isteni valóságban-lévő több személyekről: mert a' Léled nevezettel nem az Istenségnek állat-tyáról, hanem személy szerént a' Szent Léled Istenről szól; a' kinek

igaz Istenségét, avagy az Atyával és a Fiúval való egyességét-is tanította, az ő mindenütt jelen-való létével, mert midőn így szól: „*Hová mennék a te Lelked előtt?*”, annyit télesen, mintha azt mondaná: Soha el-nem mehetek a Szent Lélek Isten színe előtt, ki egy az Atyával és a Fiúval, sohol el-nem rejtezhetem ő előtte. Erről szólván Bölts Salamon, azt mondgya: „Az Urnak Lelke bé-tölti a földnek kerekességét,” és a ki mindeneket bé-foglal, „jól érti a beszédet.” Sap. 1,7.

Tanít II. Az Isten tulajdonságainak értelmére, és ugyan ezen igékkel: „*Ha a mennybe megyek, ott vagy; ha a koporsóba vetem az én ágyamat, ott-is jelen vagy.*” Ezen Igékben le-írja Sz. Dávid az Istennek véghetetlen-<10>ségét, és mindenütt jelen-való létét, mert mind ezek az Igék: „*Ott vagy,*” „*ott-is jelen vagy,*” „*oda-is te vinnél engemet,*” „*ott-is meg-fognál engemet,*” bizonyító mondási az ő mindenütt való jelen-létének, mellyet Jérémiás Prófétánál-is erősít az Ur Isten, midőn így szól: Nemde nem közel-való Isten vagyok-e én? és nem meszsze-való Isten; „vallyon el-rejtezhetik-e valaki a rejték helyeken, hogy én ne lássam ötet, én vallyon nem töltömé-bé a mennyet és a földet!” Jer. 23. v. 23.24., nem ugyan a testnek ki-terjesztetett szélessége, hosszúsága, és magassága szerint, a mellyet, mivelhogy „az Isten lelki állat,” Joh. 4,24., nékie nem lehet tulajdonítani; hanem meg-foghatatlan, és az emberi elmének meg-érthetetlen s meg-tudhatatlan I Cor. 2,14. Isteni mindenhatóságának módgya szerint, Luc. 1,37.

Tanít III. Az embernek Isten előtt való el-rejtezhetetlenségére: „*ha olyan szárnyam volna-is, mint a hajnalnak, és a tengernek utolsó határánál laknám-is, oda-is a te jobb kezed vinne engemet, és a te jobb kezed meg-fogna engemet.*” Az emberi gyarlóság ugyan azt gondolgya, hogy el-rejtezhetik az Istennek színe előtt, mint Ádám és Éva az eset után a Paraditsom kertnek fái közzé el-rejtezének, Terem. 3,8. Jónás el-akarván szaladni az URnak színe elől, a tengeren által akar menni, Jonás 1,3., de haszontalan, mindenütt el-éri s fel-találja őket, ha szintén olly gyorsan mennének-is, melly hamar el-hat a hajnalnak szárnya, avagy a Napnak világa, melly meg-jelenvén az Egnek egy végén, egy szem-pillantásban a más végére el-megyén, Sólt. 19,7.

Fordítsuk immáron ezeket a mi, az ő Idvezítő Jézusában el-alutt kedves és szerelmes Atyánkfiára, a Néhai Tekintetes és Nemzetes TELEKESI TÖRÖK BÁLINTRA, a ki édes Szüléinek házából, Dunán túl lévő Országunkból, ide Fel-földre jöve; de nem olly úttal, hogy a Sz. Lelket el-akarná kerülni, avagy az ő színe elől el-kivánná rejtezni; sőt inkább, hogy itten-is Isten markában lenne, élne, lakna és maradna, a minthogy abban meg-is marada, és innét ő sz. Felsége magához

vette, és örökös lakóul fogadta. No immáron Ti Kegyes, Istenfélő, Keserves Szülék, Tekintetes, Nemzetes és Vitézlő TELEKESI TÖRÖK ISTVÁN Senator és Colonellus Uram, Tekintetes és Nemzetes KOMÁROMI KATA Aszszony, ti magatokat ezekből vigasztallátok, hogy édes BÁLINT Fiatok Isten kezébe jutott, kit önnön maga az Ur Isten fel-keresett, és e siralomnak völgyéből, magához az örök ditsőségbe bé-vitt, kíváncs tekintetek elől el-ragadott, és magánál el-rejtett. Vigasztallátok magatokat, hogy nem a kegyetlen ellenség fegyvere vette-el, melly miatt édes Hazánkban sok jó szüléknek kedves Fiók meg-öleték, nem-is a betegségnek az ő keménysége, vagy a nyavalyáknak fájdalma vette és ölte-meg ötet; hanem az Isten tsendesen, gyengén, szépen, és a melly ő sz. Felségének kiváltképen való kegyelme, könnyen, tsak úgy mint álom által vette-el. Azért adgyatok hálát az Istennek, mint sz. Jóh Cap. 1, 21., ő érette. Vigasztallátok ti magatokat tovább-is, az Istennek meg-visgálhatatlan és végére mehetetlen s meg-foghatatlan tselekedetivel, a ki az ő bölts itéleti szerint jól tudgya azt, miért szólította ki édes Fiatokat; kinek minden tselekedeti, mind a mi jó, s mind pedig a mi nekünk rosznak tetszik, javunkra és hasznunkra szolgál, Rom. 8, 28. Így lévén a dolog, tudom, hogy a jó Istennek akarattyában meg-nyúgosztok, és ha szintén mostani nyavalyájából meg-gyógyult volna-is, egy kevés idő múlva ugyan tsak meg kellett volna nékie halni, és annyival mind büne, s mind világi kereszti szaporodott volna nékie, mellyeknek a jó Isten maga jó tetszése szerint végét vetette. Örüllyetek azért, és tsuda dolgot mondok, fogadgyatok: mert most van ideje az örömmek. Miért? mert Isten eleibe az örök ditsőségbe bé-vitetett szerelmes BÁLINT Fiatok. Örüllyetek és vigadgyatok, mert most van ideje az örömmek! Miképen? Hogy az örökké-való örömben örvendez kedves gyermekeitek; hogy ötet holtotok után nem hagyátok árvaságra és nyomorúságra, hanem az örök életbe bé-vitetett, és töletek el-vitetett. De mivelhogy én magam tudom és tapasztalom az én vigasztalásomnak tsekély voltát, fogadgyatok elmétekbe ím e rövid Históriát: CONSTANTINUS Római Tsászár idejében, Nicaenum nevű Városban, az egész Keresztyénségnek a hit dolga miatt, a Pogányság ellen közönséges Gyűlése tartatott, mellyben háromszáz tizenennyolcz Keresztyén Püspökök valának, kik mindnyájan nagy böltseséggel és mélységes tudománnyal egy Pogány Filosofus ellen disputálának, de semmiképen rajta nem diadalmaskodhatának. Végére elő-áll egy írástudatlan együgyű öreg ember, nagy bátorsággal meg-szólította a Pogány Filosofust, és nékie azt mondgya: Az UR Jésus nevében mondom tenéked, Philosophé, az igazságot, értsd-meg azt: Egy Isten vagyon, a ki terem-

tette az eget és a' földet, minden látható és láthatatlan dolgokat, az ő Igéjének és Sz. Lelkének ereje által. Ez az Ige az, a' kit mi Fiúnak nevezünk, ki az el-esett emberi nemzethez való irgalmasságától viseltetvén, Szűz Máriától született, az ő halálával bennünket az örök <12> 5 kárhozattól meg-mentett, és nekünk örök idvességet szerzett; hiszed-e ezeket, *Philosophe*, hogy úgy legyen? Mellyre a' Filosofus meg-némúla, és nagy sokára így szóla: Ugy vagy, Igaz, el-hiszem; a' mellyre mindgyárt meg-is keresztelkedett, és midőn kérdenék tőle, mi legyen annak az oka, hogy ez együgyű embernek szava foganatosb 10 lött, hogy sem mint a' 318 Püspököknek mélységes tanítások? azt felelte: „*Donec verbis mecum gesta res est, verba verbis opposui, et quae dicebantur, dicendi arte confregi: Ubi vero pro verbis virtus processit ex ore dicentis, non potuerunt resistere verba virtuti, nec homo adversari potuit Deo.*” Mellynek rövideden való értelme annyit 15 tézen: Miglen szókkal disputáltanak velem, a' szóknak szót vetettem eleibe, de a' midőn a' szóló együgyű ember szájából Isteni erő származott, a' magánosan való szó, az Isteni erőnek ellene nem állhatott, sem az ember ellene nem állhat az Istennek, etc. etc. E' szerént ha az én szájamból származott együgyű igék erőtelene, elégtelene és al- 20 kalmatlanok, oh ti meg-keseredett igaz Keresztyéni Szülék! a' ti szivbéli fájdalmitoknak le-tsenedesítésére, és meg-szomorodott lelketeknek meg-vigasztalására; oh járúllyon ehhez az Isteni erő, és az igével együtt vigasztallyon úgy meg, hogy hálá-adó szível, buzgó lélekkel viselhesétek e' mostani keserűségeteket, mind addig, miglen Isten benneteket 25 által viszen az édességes örökké-való ditsőségbe, a' mellybe minket-is mindnyájunkat világi életünket el-végezven vigyen-bé az UR JESUS CHRISTUS.

Több hátra immár nintsen, hanem ti ez idvezültt Léleknek Tanuló társai, néki utolsó tisztességére álljatok-elő, Deák Orátzióval és Magyar Versekkal, minekelőtte el-takaríttatnék a' föld kebelében, a' 30 hol ítélet napjáig nyugodgyék tsendességben,

Á M E N.

<13>

LESSUS PANEGYRICUS,

Ab

Orba Commilitone lectissimo

Seminarii Evang. ROSNAVIEN-

5

SIS communi Societate

DICTUS,

In Exequiis

PRAE – NOBILIS

VALENTINI TÖRÖK

10

De TELEKES,

Ante Tumulationem,

Per NOBILEM

JOHANNEM SRETER.

Christiana, Perillustris, Nobilis, in si-

15

lentium moesto inclinata vultu

Panegyris!

„*VALENTINUS meus candidus et rubicundus, habens in se Imaginem Christi.*” His ver<14>bis Mediolanensis Praesul Ambrosius, vere Religiosi ac constantissimi Imperatoris Romanorum XLV. *Va-* 20 *lentiniani* inquam, hujus Nominis primi, prosequitur exequias; intuitus dubio procul, Canticorum Cantici Capitis V. Versum X. ubi venturi Messiae Sponsi sui, meritoriam Stolum innocentiae induendam sibi, prae oculis habens Sponsa J E S U, quasi pretiosissima vestium et armillarum deliciatur gloriando: „*Dilectus meus candidus et ru-* 25 *bicundus.*”

„Ne injuriam putes” Auditor intortis verbis, (ait ibidem idem Praesul) „*Character*” enim „*Domini inscribuntur Servuli: velut nomine Imperatoris signantur Milites.*” Ah sinite me paulisper lacrymae! potentes in pupillas quiescite affectus! idem nomen: eadem 30 occasio: par candor: par rubor; eadem ingeminare cogunt Praesulis Magni verba: „*VALENTINUS meus candidus et rubicundus!*”

Sed, Orator hac in funebri et pallida materia, amisso candore ruboreque pallet; dum Praenobilis, exangvis sanguis, paulo ante rosea aetate vernantissimus: Genere Generosissimus: Majorum Natalibus et 35 virtutibus Perillustris Juvenis: Delicium Patris: Svavium Matris: Spes

Patriae: Germen Familiae: Decus Juvenum: *V A L E N T I N U S*
T Ö R Ö K de *T E L E K E S* pallidus, gelidus, ex<15>succus,
exangvis, aridus, marcidus, alget, riget, jacet, flaccescit, putrescit.
O vos violentae, sinite Me paulisper lacrymae, et vos humani, Humana
dicenti parcite affectus!

V A L E N T I N U S non multo ante dierum valens, jam invalidus,
superata adversa valetudine valet; rubet lota Stola sanguine Agni.
V A L E N T I N U S, dixi, valet, vivifico sanguine Pelicani Coelestis
vivificatus *J E S U*, certe valet, et reapse valet.

Inhaesurus itaque Ambrosiano ambrosia svaviori Elogio, super
concussos *V A L E N T I N I* mei cineres, serii oblitus doloris, idem
propono dicendi Thema: „*V A L E N T I N U S meus candidus et*
rubicundus.” Tu valentissime corpore, da sine fuco de candore Valen-
tini dicturo aures! „*VALENTINUS meus candidus et rubicundus*” est.
Est candidus Genere, ab antiquis pietate zeloque in Superos: Fidelitate
in Reges: servitiis in Patriam: Fortitudine armisque Ottomannicos in
hostes, descendens Atavis; vere candidus: candorem quippe Majorum
intuitus, aetatis studiorumque suorum Herculeas illas Columnas, quas
Ultra non datur, habuit scopum et metam: *Deo et Patriae: Christo et*
Christianitati, quibus inscriptis inscribuntur omnia; nec tu *Carole V.*
Plus Ultra: hic Mors <16> quiescere jubet. Gentilitium Nomen *TÖ-*
RÖK, inficiabitur quis Haeredes in Posteris aliunde derivatum, quam,
quod Praecessores sui Heroës, exitiosam Christianitati vicinoque
Antemurali Turcicam ferociam represserint, cladibus affecerint, et pro
Patria Cognationeque sua Turcico furori pectora opposuerint? Hinc,
hinc Cognomina Heroum Graecorum et Romanorum! cur non Hunga-
rorum? „*V A L E N T I N U S meus candidus et rubicundus,*” non
tantum antiquo Genere; verum candidus etiam foedere: qui foederato
ex Conjugio a Deo datus et natus: originali foeda a labe in Baptismo
lotus: *J E S U* Duci Christianitatis Confoederatus: Regno militantis
Ecclesiae incorporatus: satanae et sceleribus hostis juratus: Albo
Electorum et lectorum militum inscriptus: pacti memor foederis, can-
dide candidissimo Duci suo Jesu ultimum usque ad duellum athleticae
Mortis servivit, pugnavit, fidem servavit, dolores ac spicula mor-
borum, rara (sine gemitu impatientiae) superavit patientia. Ah! „*V A -*
L E N T I N U S meus candidus (et rubicundus,)” non modo Genere,
foedere, verum etiam vitae Christianae candido more: cujus innatus,
verecundo rubore temperatus, insidebat pudor vultui: castis imperabat
modestia oculis: reverentia fronti: omnibus amica ad obsequia prop-
ensis <17> membris, politica cum comitate promptitudo. Illi inces-
sus modestus: status corporis erectus: composita sine jactatione

brachia: rarus, sine risu risus: cachinni et levitatis expers sermo:
alloquium mite: responsum grave leneque: consideratum denique sine
praecipitantia iudicium. Non hic bilem movit Patri; non lacrymas
elicuit Matri: gaudium propinavit utrique, spem omnibus.

Vos alloquor Testes vitae, Cives Patriae, Cives Scholae; quis
otiosum hoc ex ore audivit verbum? Quis non maledicas detestari vidit
imprecationes? Quis ventilantem cum Absolone iudicavit comas?
Certe „*V A L E N T I N U S meus candidus*” ignoravit vecordis Sala-
moniani Juvenis (a) juxta domus angulum oberrantis vias: non calcavit
derisorum semitas: non laudavit seditiones moventium in Plebe Ca-
thedras: non Titulis superbiorum Pharisaeorum Exedras: non hic cal-
vitiem Elizaei derisit: non cum Arcadio fidissimo Arsenio suo insidias
struxit: apud quem

„*Magna fuit semper capitis reverentia cani.*”

Verbo, licentioso de Patriae nostrae more, maledictis fulminantes
audiens, erectis ad Coelum obstupescebat oculis, dolorem ostendens
suspiriis. *V A L E N T I N U S* ergo „*meus candidus*”, Sancti fuit
Spiritus Templum. „*V A L E N T I N U S meus candidus*” <18>
Genere, candidus foedere, candidus more; sed supra omnia candidis-
simus studioso Nobilissimarum artium fervore. Si „*Filius sapiens,*”
teste sapientissimo Regum, „*laetificat Patrem,*” (b) crede ipsa laetitia
(nunc luctus) fuit *Candidus V A L E N T I N U S Noster, Praenobilis*
Patris Filius unicus, ab ipsis crepundiis literis, pietati, industriae
spontaneo addictissimus desiderio.

Vos Seminarii Rosnyaviensis Concives, Testes provoco: Vos
laboris Commilitones Sociique dicite: An nongustato purioris eloquen-
tiae succo: Geographico et Historico audito discursu: compendiosis
Patriae Jura ostendentibus visis paginis, Positivo-Polemicis Articulo-
rum Fidei auditis annotationibus. An non, inquam, palato suo omnia
sapere: singula exscribere: mutuos discursus aemulis Erotematibus
interpollare: audita fideliter annotare: annotata successivis horis a
Congerronibus sit exigere solitus? A Conterraneis amico in discursu
quaesitus, an ad Avita redire vellet rura? negavit id facturum se;
nisi cupitum coeptumque prius decurrat stadium. O Praenobilem
Nobilis ingenii vocem! Decurristi! apprehendisti! manent Te brabaea!

„*Non dubia est Ithaci prudentia; attamen optat*
Fumum de Patriis posse videre focis.”

Tu vero desiderium studiorum, desiderio praeponis <19> Patriae.
Dic livor an mentiar? Sed taces? ergo assentiris. Vere „*V A L E N T I -*
N U S meus candidus! candidus V A L E N T I N U S” non nobilibus

modo artibus; sed piis etiam candidus fatis, ubi natura tenerum gracileque alterari coepit corpus: pectus tussi concuti: vigor nativi calidi et humidi subsidere: circulatio sanguinis cessare: spiritus arcte meare: suspirium jugulum praefocare; non „Candidus *V A L E N T I N U S*” alteratur animo: non impatiens incusat fata, non voluntatem Superum; 5
sed saepius atque saepius interrogatus, num umbram mortis timeat? plusquam Christiana respondit animositate: *Velle Dei esse suum velle, et libenter se pariturum Coelestis Patris voluntati: quia Filius*. Desiderium fuit absentem videre Patrem; sed majus desiderium Sanctum Sanctorum in Sacramento salutare *J E S U M*; cujus etiam pridie 10 mortis suae, particeps factus, omnes confessus est cessare dolores: *Crucem enim non sentit, qui pro se crucifixi humeris credit gestatam crucem*. Aug.

Credis Auditor! in ipso agone violentae Mortis, adstante Confessario, Praeceptore suo, Condiscipulis et Vicinis, eum ne gemitum 15 quidem edidisse; sed placide, sine metu, ipsa decima insonante hora in Christo obdormivisse. „*V A L E N T I N U S meus candidus et rubicundus!*” Non quidem rubicundus <20> Fratrum sanguine, ut Joab, Cain, Absolon; (qui cruenti, non rubicundi dicendi) verum rubicundus pretiosissime Sanctissimo Sanguine et merito Agni immaculati *J E S U*: 20 in hoc submersus se lavit Palaestram mortis intraturus: in hoc respiravit moriturus. Ergo charissimi Parentes lugetis? an hanc felicitatem invidetis Filio? judicate! Verum est, gratissimus fuit! unicus fuit! candidus fuit! sed cogitate plus pacuisse Deo, quam vobis, odoriferum *Telekesianum* florem hunc. *Acceptissima, candidissima et carissima* 25 *oculis hominum tollit Deus: ut eorum erga se probet amorem* (Hipponensis dicit Praesul Augustinus.) *S T E P H A N U S I*. Rex Hungarorum, jam Regno maturum, paulo post sceptri Haeredem et Regni successorem futurum *E M E R I C U M* Filium extinctum, adeo temperanter tulit, ut Apostolico diceret Spiritu: *Haeredes mundi non* 30 *sumus; nec Haeredes pro arbitrio nostro relinquere possumus*. Si itaque *V A L E N T I N O*. Vestro prae hac caduca, praedae rapinisque obnoxia Haereditate, aeterna obvenit vitae Haereditas; Scitote Filium piam post mortem vivere, et aeternitatem haereditare. *V A L E N T I N U S* jam sic „*candidus et rubicundus*”, Tibi sanguine livida Patria! 35 Tibi Belli Dux Pater! Tibi metu venturorum pallida Mater! Tibi vicissitudinibus obnoxia, visura Patriae fata Nobilis Scho-<21>lastica Juventus! precatus eventus vindicium armorum optatos, *Ultimum* per me dicit *Vale*:

Hungaridae bona nox! cubitum jubet Hesperus ire! 40
Vos precor Astra, bonum mane favete mihi!

Omnes valete! Vos aetherae Sedes salvete! Flores vero vernos hos in lacrymas liquatos sepulchro aspergi suo verus jussit amor. Flete, sperate, gaudete! Clausit; Vos modo sic Claudite!

(Distributa Panegyri lugubria Carmina.)

A' HATALMAS EMBERI
NEMZETEN URALKODO
HALÁLNAK KÖVETSÉGE,

Melly

TEKINTETES 's NEMZETES

IFJU TELEKESI

TÖRÖK BALINT

Criptája bé-zárattatásának előtte

mondattott

ROSNYON.

TEkintetes, Nemes 's Vitézlő Férjfiak,
Aszszonyok, Leányzók, Vének és szép Ifjak,
Ti ifjúi vértől piroskodó Rósák,
Ékes tudománnyal bimbózó Pálma-fák.

E'szomorú helyre kik össze-gyűltetek,
Tsenedes vesztégléssel kevéssé legyetek,
Rövid vóltotokra nyílt szemmel nézzetek,
Meddig tartó légyen változó éltetek. <23>

Virágzó Tavasznak szép vólta mi légyen,
Ha nézzük, időhöz úgy tetszik illetlen,
Pünköszt tájban füstös szövétnek hogy égjen,
Holott erdő 's mező áll pásitos színben.

Ujjúlnak 's frissülnek tövises telekek,
Arnyéket szolgálnak mezőbéli berkek,
Itt pedig ellenben el-hervadt levelek
Le-húllnak, 's jajt szólnak Halotti énekek.

Ah! ilyen e' Világ állhatatlansága!
Szív-újító fényes 's nyájas vigassága,
A' Telekes földnek hervasztó virága,
Leg-ottan változik mosolygó újsága.

Nintsen e' Világon semmi gyönyörűség,
Hanem szorongatás, villongás 's kevélység,
Félelem 's fegyverrel fojtó keserűség,
A' szép ifjú vért-is rongáló betegség.

Majd minden szegletben pattan rút káromlás,
Hallatik szidalom, gyalázat 's kárvallás,

Irigység 's fősvénység, 's unalmas bújdosás,
Kis Városokban-is morog viszsza-vonás.
Veszedelmes mostan éles 's mély böltéség,
Egy szóért 's kettőért gyanúságba esik;
Nem sokat használ most együgyü kegyesség,
Mert ötet katzagva neveti kevélység.

Valahová vettyűk könyves szemünket,
Mindenütt szemlélyük epesztő terhünket. <24>
Nem találjuk sohol semmi mentségünket,
Kivül 's belől, sulyos inség rongál minket.

Sok gözös bűnk miatt, gyarló fejünk szédül,
Egy rossz hír hallásra félénk szívünk rémül,
Egy betegség miatt, ép testünk megbénnül,
Tsak egy szél tsapástól éles nyelv meg-némül.

Fris és piros szépség nagy hirtelenséggel,
Mint aszszú levelek hanyattatnak széllyel,
Gazdag reménységünk folyó sebességgel,
Egy szempillantásban tűn 's vesz tellyességgel.

Előttünk, utánnunk kaszáló halál jár,
Nem válogat, dül 's fül mint kegyetlen tatár,
Nem használ ellene vas kapu, vagy vas zár,
Hol nem vélnéd, ottan, ő téged titkon vár.

Nagy Privilegiuma vagyon halálnak,
Certificatoriát küldeni Királynak
Mér, bé-dugja száját fő *Caiphás* Papnak,
*Tamerlané*sek-is néki fejet hajtnak.

Helyhezti sátorát Táborban-is halál,
Sénachérib hada ellene meg-nem áll,
Ha szintén *Hannibál* leseire talál,
Fő Hertzeg 's fő Vezér ő előtte le-száll.

Nem gondol Dömetzki vagy Fringyia vassal,
Bár állyon *Atila* vér-ontó pallossal,
Támadgyon ellene *Xerxes Dáriussal*,
De ő bé-húnyt szemmel jár, kaszál futással. <25>

Se régi Nemzeted halálnak torkából,
Se Nemes leveled *Fatumnak* markából,
Se mély tudományod koporsó szájából,
Meg nem menthet téged: Menny-ki e' világból.

Nötelenség senkit haláltól nem menthet,
Avagy régi vallás, vagy *regulás* szerzet,

Ott a' böls Szószólód értted nem felelhet,
 Itélő Mesterrel mérges halál tehet.
 Nintsen a' halálnak meg-nevezett napja,
 Tizen-ötöd napra pörét nem halaszttya,
 A' Fő embert Pórral egyaránt el-kapja, 5
 Sz. Jób Fiait-is egy halomba rakja.
Inhibitorium előtte kelletlen,
 Kezesség 's fő váltság ő nála helytelen,
 Szüretkor 's éjfélnélkor idézhet hirtelen,
 Neveletlen légyen; Nemes, vagy nemtelen. 10
 Nem szabad székből tovább *appelálni*,
 Haszontalan ötször 's tizszer *protestálni*,
 Nem szokott a' pörre könnyen le-szállani,
 Idézésszerűen csak bé-kell állani.
 Hatvan esztendő vagy, talám már *praescribál*? 15
 (*S úgy*) Ki nem tudhat téged e' világból halál?
 Légy bár száz esztendő, rá ne támaszkodjál,
 Mert minden bizonynyal hátad megé sétál.
 Halál *Processusát* jaj ki meg-tílhattyá?
 Ő az Országokat 's Falukat pusztíttya, <26> 20
 Fő Familiának tzimmerét szaggattyá,
 Hertzeg méltóságát semminek állíttya.
 Sok Vitéz *Hectornak* szörnyű halál sóldgya,
Scander Bék kardgyát-is oldalról le-öldgya,
 Egy kis nyereségért sok vérét ki-onttya, 25
 Isten légy irgalmas! még azt sem mondhatja.
 Sok változásoknak mezeje e' Világ,
 Melly parlagán nő sok szem hízlaló virág,
 De kegyetlen halál széllyel jár, kaszál 's vág,
 Nem szaladhat; ámbár légyen ifjú vagy agg. 30
 Nem szükséges régi példákat keresnünk,
 Ékes *Ganimedes* estét említenünk,
 Majd minden nap bőven vagyon benne részünk,
 Ha előttünk álló koporsóra nézünk.
 Itt fekszik el-hervadt szép Nártzissus virág, 35
 Tizen hét esztendő, bimbókkal ékes ág,
 Gyümölsöt ígérő jó-szagú olaj-mag,
 Kin termett reménség, termett szomorúság!
 Vitézlő Attyának helyes reménysége,
 Szomorú Annyának szív gyönyörűsége, 40

Familiájának várandó szépsége,
 TELEKESI Kertnek gyöngyös ékessége.
 Azonban UR szele ím' reá fúvallyott,
 Sárga halál lába e' szép szárra hágott,
 Mint nyári le-kaszáltt virág meg-száradott, 5
 Nagy keserűséget szüléinek hagyott. <27>
 Tekintetes TÖRÖK TELEKESI BALINT,
 E' világ hívsága kit immár nem ámit,
 Ki, tanult serényen, ahoz élt Angyalkint,
 Bútsúzván, minket-is halandóságról ínt. 10
 El-fogyván, apadott gyenge erejében,
 Siető, hirtelen 's gyors által-mentében,
 Bútsúzik más által temető helyében,
 Illy szókra fakadván végső beszédében.

Ultimum triste Vale VALENTINI TÖRÖK. 15

En ürmös örömmek szomorú Példája,
 TÖRÖK BALINT, 's fosztó halálnak prédája,
 Rosnyai Teleknek gyakorló Musája;
 És ha éltem volna Hazánkknak szolgálja.
 TELEKESI TÖRÖK BALINT volt a' Nevem; 20
 De világ Telekét nem kedvelte szemem,
 Mennyei kert után óhajtozott szívem,
 Mellyet szerzett nekem Jéhus én szerelmem!
 Bútsúmnak előtte véle kezét fogtam,
 E' testi haláltól semmit nem irtóztam, 25
 Lelkemet Keblébe fohászkodva adtam,
 Paraditsomába én áltt-plántáltattam!
 Látván Telekekből, hogy már ki kell mennem,
 El-hervadtságomat magamról le-tennem,
 Mennyei Udvarban örökössé lennem, 30
 Illik Szüléimtől végső bútsút vennem. <28>

Az Edes Attyától.

Távol-létemben-is Te állasz előttem,
 Edességes Atyám! én Vérem 's Eiletem!
 Tekintetes TÖRÖK ISTVAN, kit tiszteltem, 35
 Engedetlenséggel soha nem sértettem.

Szerentsédnek vélted nevelkedésemet,
 Ohajtva kívántad hoszszabb életemet,
 Látván Tanulásban szép előmentemet,
 Ajánlottál Hazánk javára engemet.

Hogy égő szívednek belső kívánsága 5
 Meg-változott 's szemed kedves vigassága,
 Ne keseregi, légyen Isten akarattya!
 Mint tetszik, éltünket ő úgy igazgattya.

Ur Isten tanácsát vallyon ki tudhattya? 10
 Rólunk végezését ki meg-visgálhattya?
 Jövendő sorsunkat tsak ő által láttya,
 Örökre ürmünket könnyen változthattya.

Atyai, szivbéli fájdalomod tágúlhat,
 Ha nézed mostani világ változását,
 Szerentsétlen 's dülő *Europa* romlását, 15
 Sok Fő Nemes vérnek bő ki-ontatását.

Bóldog, a' ki tiszta 's szép Ifjú korában,
 Ekes Tudománynak fénylő virágában
 Meg-hal; úgy világnak rossz Iskolájában
 Nem részesül 's annak rossz ravaszságában. <29> 20

Oh melly veszedelmes világi társaság,
 Melly mérges 's étető emberi nyájasság,
 Gonoszra hajlandó a' gyenge Ifjúság,
 Szem és szív ámitó, őt rongállyá hivság.

De engem nem szükség féltetni óh Edesem! 25
 Viseltem magamat kegyesen 's díszesen,
 El-aludtam Christusban szépen tsendesen,
 Téged az UR Isten sokáig éltessen.

Engedgye Istenünk e' rongyos földünkben,
 E' maroknyi Magyar szegény Nemzetünkben, 30
 Láthassa-meg szemed régi épségében
 Helyhezelve Népünket, kívánom szívesen!

A z E d e s A n n y á t ó l.

Ah! te sebes szívü bánatnak miatta, 35
 Tekintetes Nemes KOMAROMI KATA,
 Edességes Anyám! te szemed nem látta
 Testemet, mikoron halál le-kaszálta.

Egyetlen-egy kedves Fiadat siratod,
 Nem maradott utánnam több vigasságod,
 Nagy fájdalom miatt szived el-olvadott,
 Elmédek épsége sirásban meg-fagyott.

Ugy vagy! siratod tulajdon véredet, 5
 Testedből származott kedves tsemetédet;
 De nem vagyok első, vólt már benne részed,
 Költsön néked Isten adott vólt engemet. <30>

Kedves vóltam ugyan felyhös szemeidnek;
 De kedvesebb sokkal édes Teremtőmnek, 10
 Ugy tetszett el-rejtett szent böltseségének,
 Hogy vége szakadgyon gyarló életemnek.

Isten kedve szerint kellett tselekednem,
 Sz. akarattjának méltó vólt engednem,
 Fiatskája lévén, kész szivűnek lennem, 15
 Es örökségébe sietséggel mennem.

Aldgyon-meg az Isten, hogy engemet születtél!
 Sokat éjjel nappal érettem törödtél,
 Isten kegyelméből épen 's sokáig élly,
 Ne érje szivedet szomorító veszély! 20

A' V é r s é g é t ó l.

Dunán-túl lakozó Vitézlő Vérségem,
 Légyen tudtotokra, hogy az én épségem,
 A' szép tanulásban gyors 's fris serénységem, 25
 Szép ifjúságomban ím el-hagyott engem.

Ur Isten kegyelme légyen ti veletek!
 Epüllyön fegyverrel el-pusztúlt földetek,
 Hazánk óltalmára sokáig éllyetek,
 Es igaz hűséggel egymáshoz legyetek.

A z I s k o l á t ó l. 30

Tekintetes, Nemes és serény Ifjúság,
 Nékem kellemetes és hasznos Társaság, <31>
 El-válásom miatt látom szomorúság
 Bé-tölté szivedet, meg-szünt minden vigság.

Istennek ajánlak szívesen kívánván,
 Hogy Nemes 's szükséges ékes tudományban,
 Gyarapodgyál szépen, e' tsonka Hazánkban,
 Te tanulásodnak gyümöltseit várván.

Valete! engemet például tartsatok,
 Hogy múlandó 's rövid a' ti ifjúságtok,
 Kegyesen és híven a' halált várjátok;
 Mert véletlen lesből ki-tsap ti reátok.

A' Tanítójától, N. M. M.

Engemet szerető hűséges Tanítóm,
 Hogy kesereg szíved halálomon látom,
 De *Veniát* kérek, mert édes Megváltóm,
 Mennyei hajlékban lészen már Oktatóm.

A' Gyóntató Attyától T. A. M.

Hiv Gyóntató-Atyám téged-is Istennek
 Ajánlak! köszönvén, hogy az én lelkemnek
 Szentséget szolgáltatál, és hideg testemnek
 Tisztességet tettél, 's írtál szüléimnek.

Kedves jó Uraim, kiknél szálláskodtam,
 Igaz szereteteket hozzám láttam,
 Gondviseléseket bőven tapasztaltam,
 Midőn nyavalyámban fogytam és száradtam. <32 >

Maradgyon rajtatok Istennek áldása,
 Bóldogabb e' földnél most lelkem szállása,
 Nem rettenthet engem Népnek el-futása,
 Se nem keseríthet Hazánknek romlása.

Valakik itt vagytok áldottak legyetek
 Az URtól, 's utánnam ti-is készüllyetek,
 Hideg tetemimet Ciptába tegyétek,
 Es ilyen írással meg-ékesítsétek:

EPITAPHIUM.

Itt nyúgszik egy Nemes fiatal virág-szál,
 TELEKESI TÖRÖK BALINT, kit a' halál
 Tizen-hetedikben életének nyállal
 Meg-sértett, de Lelke mennyekben *triumphál*.

Sit in pace memoria ejus!

349:9 (a) Prov. 7,[7-]8.
 349:21 (b) Prov. 10,1.

Telekesi Török Istvánnak (1666–1722), Rákóczi ezereskapitányának és szenátorának három fia született, a felnőttkort azonban egyik sem érte meg. A leghosszabb életű Bálint volt a fiúk közül, de 1708. április 21-én, életének tizenhetedik évében ő is meghalt. Halálának, ideiglenes sírba tételének, majd temetésének körülményeit részletesen elmondja a kötetünkben közölt nyomtatvány (RMK I. 1756).

E nyomtatványnak három része van: a magyar prédikációt latin oráció követi, majd magyar nyelvű búcsúztató versezet zárja a füzetet.

A prédikáció szerzője ifj. Ács (Aachs) Mihály evangélikus lelkész, id. Ács Mihály (1646–1708) kemenesaljai esperes fia. Ifj. Ács Mihály 1672-ben született Kemenes-szentmártonban, győri tanulóévek után 1699-ben Strassburgban és Wittenbergben folytatta tanulmányait. 1703-ban tért haza, rektor és másodpap lett Győrött. 1704-ben már Vadosfán lelkész, majd Telekesi Török István udvari káplánja és lovasezredének tábori papja lett, és követte urát Rozsnyóra. 1706–8-ban Rozsnyón működött mint a magyar evangélikus gyülekezet „diaconusa”, mintegy segédlelkésze, és ezzel egyidejűleg mint a fejedelem evangélikus vallású udvari főembereinek káplánja. 1708 őszén elfogadta a bártfai rektori állást. 1710-ben kassai lelkész lett, s még abban az évben meghalt. (Részletes életrajzát lásd Súlyom Jenő: *A két Ács Mihály életrajzához*. = ItK 1963. 55–8.) Főműve az 1709-ben Bártfán megjelent *Magyar theologia* (RMK I. 1757).

Zoványi Jenő lexikona valószínűnek tartja, hogy Ács Mihály a szerzője nemcsak a Telekesi Török Bálint emlékére kiadott prédikációnak, hanem a nyomtatványt záró magyar versezetnek is. Varga Imre *A kuruc küzdelmek költészete* c. antológiába felveszi a vers néhány szakaszát, s a jegyzetek között szintén lehetségesnek mondja ifj. Ács Mihály szerzőségét (Bp. 1977. 845). Az mindenesetre bizonyos, hogy a verset a temetésen – amint az a prédikáció utolsó mondatából kiderül – a rozsnyói diákok szavalták el: „Több hátra immár nintsen, hanem tuez idvezültt Léleknek Tanuló társai, néki utolsó tisztességére álljatok-elő, Deák Oratóziával és Magyar Versekkel” (346:28–30). Ám szerzője ettől még valóban lehetett a prédikátor (akár annak ellenére is, hogy az egyik szakaszban a halott épp tőle búcsúzik el), de – lehetett más is, pl. Missovitz Mihály, akit szintén e vers írójaként említ Zoványi lexikona más helyén.

Tévedésnek kell azonban minősítenünk a Zoványi-lexikonnak azt a feltételezését, hogy a latin oráció szerzője, Sréter János a rozsnyói rektor lett volna. Hiszen a rozsnyói tanító ekkor Missovitz Mihály volt, akit – névberúvával – a nyomtatvány is említ (358:9). Sréter János tehát (akiről semmilyen más adatot nem ismerünk) az iskola tanulója lehetett, aki persze nyilván tanári irányítással készítette el szónoklatát. Az oráció (meg is nevezett) antik mintát követ: Szt. Ambrus Valentinianus császár fölötti gyászbeszédét. Legfőbb érdekessége talán magyarul nehezen visszaadható, nyakatekert, halmazásokkal teli stílusa. (Jegyzeteink között közöljük az oráció kötetünk számára készült teljes magyar fordítását.)

A „meghomályosodott nemzetség” sűrű említését az egész nyomtatványban az magyarázza, hogy fiai halálával Török István maradt a nemzetség utolsó férfitagja, s vele 1722-ben csakugyan ki is halt a Telekesi Török család.

A közreadott nyomtatvány fontosabb díszítőelemei: a 12. lapon stilizált leveles-indás-szalagos motívumokból háromszögű kompozícióba összeállított záródísz, a 13. és 22. lapon hasonló elemekből kirakott fejléc. A 21. lapot fametszet zárja le, amely a mulandóság hagyományos szimbólumait gyűjti össze: középen, keresztezett csontokon, koponya nyugszik, rajta szárnyas homokóra áll, oldalt hervadozó növények. (Ez a metszet látható kötetünk címlapján.) A 32. lap fametszete a Szent Mihály lovát ábrázolja, koporsóval, amelyet kereszttel díszített szemfödél takar le.

Tárgyi jegyzetek

- 335:2 *I.N.D.J.*: In Nomine Domini Jesu. („Az Úr Jézus nevében.”)
- 335:11 *Telekesi Török István* (1666–1722) 1684-ben harcolt Draskovich Miklós seregében, majd apródoskodott Esterházy Pál nádor mellett másfél, az Erdődy-udvarban három évig. 1690-ben házasodott meg, hamarosan Sopron és Vas vármegyék táblabírája lett. Rákóczi mozgalmában 1704-től ezerskapitány, 1705-től szenátor.
- 335:18 *Komáromi Kata* Komáromi István Győr vármegyei táblabíró leánya. Török István 1690-ben vette feleségül.
- 335:26 A rozsnyói evangélikus iskola történetét lásd Mikulík József: *Magyar kisvárosi élet 1526–1715*. Rozsnyó 1885. 210–23.
- 335:27 *Oratoria*: ékesszólás.
- 335:32 *Ágostai hitvallás*: az evangélikus egyház alapirata, a német protestáns főrendek 1530-ban írták alá az augsburgi (ágostai) birodalmi gyűlésen.
- 337:12 Lásd IX. 328:18.
- 338:4 *Szt. György hava*: április.
- 338:28–29 A latin vers egy variánsát („*Prorsus homo est viole similis...*”) lásd Walther No. 22681.
- 339:8 *II. Rákóczi Ferenc* (1676–1735) a gyulafehérvári országgyűlés megválasztotta Erdély fejedelmének (1704. július 8), a szécsényi országgyűlés pedig Magyarország vezérőrnagyának (1705. szeptember 17).
- 339:9 *Nemes Magyar-országi conföderált Status*: a Rákóczi vezette rendi konföderáció.
- 340:14 A család nemesi előnevét adó birtok, Telekes a *Dunántúlon* feküdt (Vas vm.).
- 340:17 *Szt. Iván hava*: június.
- 340:20 *Solennitással*: ünnepélyességgel.
- 341:18 *Koporsóba*: a Bibliában: a Seolba = az alvilágba.
- 342:7 Komáromi Kata legalább két másik fiút is szült, Antalt és Lajost, de mindkettő meghalt gyerekkorában, még Bálint előtt.
- 342:14 Az *ezenül* *ezenül* szóban a 17. sz.-ban még erősen érződik az ez, ezen mutató névmási eredet.
- 342:15 Balintai Török István utolsó örököse is meghalt, „*meg-homályosodott*” a nemzetség.
- 342:19 A Bibliában Dávid siratja így fiát, Absolont. (2Sám 18.33.)

342:23–24 Vö. PL XXXVIII–XXXIX. 1512.

342:26 *Rajzat*: 'magzat, leszármazott'. Lásd NySz II. 1360.

342:28–29, 32–33 Az idézetek származási helye ismeretlen.

342:41 *Promoveál*: előmozdít.

343:9 A rozsnyói tanító: Missovitz Mihály. Lásd 358:9.

343:22 A horatiusi sor alkalmazása: „*Est modus in rebus, sunt certi denique fines*” – Szat. I. 1, 106. Fordítása: „Legyen mértéke, legyen meg a határa a siralomnak.”

343:40 *Állattyról*: itt: valamilyen műveltartól, tulajdonságáról.

344:15 „Csak a közelben vagyok-e én Isten? azt mondja az Úr, és nem vagyok-e Isten a messzeségben is?”

344:19 „Az Isten lélek.” *Állat*: itt: 'lény, létező'.

344:28 *Eset*: 'bűnbeesés'.

344:38 *Fel-föld*: Felvidék.

345:32–346:18 A *Nagy Constantinus* császár (306–37) idején, 325-ben *Nicaea*-ban tartott első egyetemes zsinat résztvevőinek számáról (318 püspök) viszonylag egységes a hagyomány (ehhez vö. 1Móz 14.14.). Az elbeszélte történet forrása Rufinus egyháztörténete (I. 3). Az öregember szavait idézzük (PL XXI. 470): „In nomine. inquit. Jesu Christi, philosophe, audi quae vera sunt. Deus unus est qui fecit caelum et terram, quique homini, quem de terrae limo formaverat, spiritum dedit: universa quae videntur, et quae non videntur, virtute Verbi sui creavit, et Spiritus sui sanctificatione firmavit. Hoc Verbum ac sapientia, quem nos Filium dicimus, humanos miseratus errores, ex Virgine nascitur, et per passionem mortis a perpetua nos morte liberavit, ac resurrectione sua aeternam nobis contulit vitam. Quem et exspectamus iudicem omnium, quae gerimus esse venturum: credis hoc ita esse, philosophe?” Átvette innét a történetet Szózenosz (PG LXVII. 915), tőle pedig Cassiodorus és Epiphanius egyháztörténete (CSEL LXXI. 87–8), de náluk épp a bizonyító erejű, a prédikációban latinul is idézett rész nincs meg. Bár Artner Edgar legendának minősíti, hogy „számos filozofus, még pogányok is megjelenhettek [...] a zsinaton és vitakoztak [...] az Atyákkal” (*Ókeresztény egyház- és dogmatörténet*. I. k. Bp. 1946. 331), az kétségtelen, hogy az öregember szavai tkp. az egyháziesség közérthető megfogalmazását tartalmazták, s így a kor Arius elleni ideológiai vitáit őrizték meg. A mondanépszerűség egy másik csoportjában magukat a feleslegesen vitázó püspököket is „az egyik, józan gondolkodású világi” intí egyetértésre. (Szókratész I. 8. Baán István ford.)

347:2–351:3 A latin oráció fordítása:

„Dicsőítő gyászbeszéd, melyet a kiváló társától elárvult rozsnyói evangélikus nevelde egyetemes társasága nevében az igen nemes telekesi Török Bálint végűsztestségén az elhantolás előtt nemes Sréter János mondott. Keresztényi, kitűnő, nemes, csöndbe hajló, gyászos arccal elmondott dicsőítő beszéd.

»Ragyogó és pirosuló Bálintom, kin a Krisztusnak képmása van « E szavakkal kísérté utolsó útjára Ambrus milánói főpapa a rómaiak negyvenötödik, Valentinianus néven pedig az első, és pedig igazán vallásos és állhatatos jellemű császárárt. Kétségkívül az Énekek Éneke V. fejezetének 10. versére gondolt, ahol Jézus mátkájának a szeme előtt lebeg, amit magára kell öltönni, világosságának, az eljövendő Messiásnak ér-

demek árán szerzett ártatlanság-ruhája, s így gyönyörködik dicsekedvén abban, aki minden öltözetnél és karperecnél ékeesebb: »Az én kedvesem ragyogó fehér és piros!«.

Ne tartsd joggalannak, hallgatóm, a megcsavart szavakat, hiszen (ugyanott ugyanez a főpap mondja) az Úr bélyegét ütik a szolgálcsákra, miként a császár nevével jelölik meg a katonákat. Ó, hagyjatok alább valameddig, könnyeim! Szembogaramba toluló érzések, nyugodjatok! Ugyanazon név, ugyanazon alkalom! Egy a ragyogás, egy a pirosság! S ezek a nagy főpap ugyanazon szavait kényszerítik nyögnöm: »Ragyogó és piros! Bálintom!«

Am a szónok e gyászos és sápasztó alkalomból szólván ragyogását és pirosságát vesztve sápad, míg emez igen nemes, vértelenült vér, ki kevéssel ezelőtt rózsás ifjúságában tavaszolt, e nemességére nézve igen nemes, ősei születését s erényeit tekintve kitűnő ifjú, atyja gyönyörűsége, anyja édes méze, a haza reménye, családja bimbaja, az ifjak ékessége, Telekesi Török Bálint sápadtan, fagyosan, száradtan, vértelen, aszottan, hervadtan kihül, mered, fekszik, elfonnyad, szétrothad. Ó, ti erőszakos könnyek, hagyjatok alább valameddig! Ó, ti emberi érzelmek, kíméljete, hiszen emberi dolgokat szólok!

Bálint, ki nem sok nappal előbb még erős-egészséges volt, immár erőtlennül, de az ellenség erőtlenségét leküzdve erős. Piroslik a Bárany vérében megmosott ruhában. Bálint, mondom, erős; a mennyei pelikán, Jézus életadó véréből életre keltvén, bizony él és valósággal él.

Ragaszkodva tehát az ambróziánál edesebb ambrusi mondathoz, Bálintom elporladt pora fölött komoly fájdalomról elfeledkezvén ugyanazon témát jelölöm ki beszédemhez: »Ragyogó és piros! Bálintom.« Te, ki testedben erős vagy, nyisd meg füled, mikor cicomázás nélkül szólok hozzád Bálint ragyogásáról. »Bálintom, ragyogó fehér és piros!« Ragyogó az ő nemzetsége révén, hiszen akitől származik, ősei ragyogtak a kegyesség- s buzgósággal a mennybéliak, hűséggel a királyok, szolgálattal a haza iránt, bátor erővel az ottomán ellenség ellen; s bizony ragyogó, mert elődei ragyogását szem előtt tartva kora és tanulmányai azon herkulési oszlopait tűzte ki cél- s végpontul, melyek »után nincs semmi már«: »Istenért s a hazáért, Krisztusért és a kereszténységért!«, e jelszó mindent jelent s magában foglal. Senki nem tett volna érted »sem többet, V. Károly!«: S most a halál megnyugvást parancsol. Tagadná-e valaki: a Török családnév máshonnan nem származhatott át a kései örökösökre, mint hogy a hős elődök a kereszténységre s annak közvetlenül szomszédos védőbástyájára vészt hozó török vadságot megtörték, csapásokkal sújtották, és a hazáért s rokonságukért teljes mellel vetették magukat szembe az örvongó törökkel. Itt is, ott is a görög és latin hősök nevei! Miért nem a magyaroké?! »Ragyogó és piros! Bálintom« nem csupán az ősi nemzetség, hanem ragyogó a frigykötés miatt is, mivel hitvesek szent frigyéből az Istentől adatván született; a rút eredendő büntől a kereszttségben megmosatott; Jézussal, a kereszténység vezérével szövetségre lépett; a harcoló egyház országába bekebelezetett; a sátánnak s az ellenség vétkeinek ellene esküdt; a kiválasztott s válogatott katonák jegyzékébe íratott; s a frigykötést eszébe tartva fényesen ragyogó vezérének, Jézusnak ragyogóan szolgált a halálos küzdelem utolsó párviadaláig; a hitet megtartotta, a betegségek fájdalmas fullánkjai türelmetlen nyögés nélkül, ritka türelemmel vett győzelmet. »Ó, Bálintom ragyogó (és piros! Bálintom)« nem csupán nemzet-

sége és a frigykötés, hanem a keresztény élet ragyogó erkölce miatt is. Arcán illedelmes pírral egybevegyült szemérmesség ült; szűzi tiszta szemének a higgadt szerénység parancsolt, a tiszteletadás pedig homlokának; baráti szolgálatokra kész minden egyes tagjában megvolt az udvarias nyájassággal vegyes állandó készenlét. Járása szerény, testtartása egyenes volt, karját hányavetin nem dobálta. Ritka nevetése sem nevetés; beszédében sem hahotázás, sem könnyelműség; szólása szelíd; válasza komoly és higgadt; ítélete hirtelenkedés nélkül, megfontolt. Atyját nem gerjesztette haragra, anyja szeméből nem fakasztott könnyeket. Örömet szerzett mindkettőnek, reményt mindenkinek.

Titeket szólítalak most elő, életének tanúit, honfitársak, iskolatársak! Ki hallott ebből a szájból csak egy henye szót is? Ki nem látta, hogyan irtózott a gyalázkodó káromkodástól? Ki tartotta róla, hogy Absolonnal együtt lobogtatta volna fűrtjeit? Bizony, »ragyogó Bálintom« nem ismerte a ház szeglete körül ögylegő salomoni boldi ifjú útjait; nem rőta a csúfolódók ösvényeit; nem dicsérte föl a nép közt lázadást szítók székeit, sem a címeikkel büszkélkedő farizeusok termeit; nem csúfolta ki Elizeus kopaszságát, Arcadiussal együtt nem szőtt csejt hűséges Arsenios ellen; nála

»Nagy becsületben volt a fehér haj« minden időben. Ha valakit hallott, hogy szabad szóval hazai szokásunk szerint káromkodásokat mennydörgött, égre emelt szemmel, sóhajaival mutatta ki fájdalmas megdöbbenését. »Ragyogó Bálintom« tehát a Szentlélek temploma volt. »Bálintom ragyogó« volt nemzetségével, ragyogó a frigykötéssel, s ragyogó az erkölceivel, de mindennek fölött ragyogó volt a legnemesb tudományok iránti buzgó lelkesedésével. Ha a bölcs ifjú – a legbölcsebb király tanúsága szerint – megörvendeztetni az ő atyját, hidd meg: maga volt az öröm (most meg a gyász) a »mi ragyogó Bálintunk, nemes atyjának egyetlen fia«, aki már a járókától kezdve önként s teljes szívvel adta magát a tudományra, a kegyességre és az iparkodásra.

Titeket szólítalak elő tanúul, a rozsnjai nevelésben tanulótársait! Ti, a munkában bajtársai, mondjátok meg: nemde megízlelvén a tisztább ékesszólás nedűjét, hallván a földrajzi és történeti eszmefuttatást, látván a hazai jogokat bemutató összefoglaló lapokat, hallván a hitcikkelyekre vonatkozó tételes és hitvédelmi fejtegetéseket, nemde, mondom, inyével mindent megízlelt, mindent leírt, az eszmefuttatásokban vetekedve kérdéseivel megváltoztatta a viták kimenetelét, a hallottakat híven megjegyezte, a följegyzéseket cimboráitól órákon át kérdezgette. Mikor földjei baráti beszélgetésben megkérdezték, vajon vissza akar-e térni atyái földjére, azt mondotta, nem, csaknem előbb befutja az áhitott és elkezdett pályát. Ó, te nemes szellem nemes hangja, befutottad, elérted! Vár rád a pályadíj.

»Nem habozik soha bölcs Odüsszeusz, s most látni akarja:

Oththona tűzhelyein száll föl a légbe a füst.«

Te pedig a tudásvágyat elébe helyezted a haza iránti vágyakozásnak! Mondd, irigységes, hazudok-e? De hisz hallgatsz! Tehát egyetértesz velem. Valóban, »az én ragyogó Bálintom, Bálint« nemcsak a nemes tudományokban ragyogó, hanem jámbor halálában is ragyogó volt. Mikor a természetnél fogva gyöngé s törékeny testnek állapota kezdett rosszra fordulni, mellét köhögés rázta, testének melege és nedvei vesztettek erejükből, vérkeringése megszűnt, lélegzete elszorult, a sóhajlás a torkát szorongatta, »ragyogó Bálintom« nem változott meg lelkében, nem vádolta türelmetlenül balsorsát, sem az égiek akaratát, hanem mikor újra meg újra megkérdezték, nem fél-e a halál ár-

nyától, keresztényt is meghaladó lelkesedéssel válaszolta: »Isten akarata az ő akarata, és szívesen enged a mennyei Atya akaratának, mivelhogy fia őnéki.« Egy vágya volt, hogy távollévő Atyját meglássa, de még nagyobb vágya volt, hogy a szentek szentjét, Jézust a Szentségben üdvözölhesse; s minekutána, a halálát megelőző napon, részese-
dett abban, megvallotta, hogy elmúltak minden fájdalmai. »Nem érzi ugyanis a keresztet, aki hiszi, hogy a keresztet az érte Keresztrefeszített válla hordozta.« (Ágoston)

Elhíheted, hallgatóm, hogy a leghevesebb halálutásában, mikor mellette állt gyón-
tatója, nevelője, tanulóársai és szomszédai, még csak egy nyögést sem hallatott, hanem nyugodtan, félelem nélkül, épp tíz óraker elszenderedett a Krisztusban. »Ragyogó és pirosuló Bálintom« nem testvérei véréből piroslik, mint Joáb, Káin, Absolon (kiket vérengzőknek, nem piroslóknak kell mondani), hanem a szeplőtlen Bárány, Jézus minden drágaságot felülmúlóan szentséges vérében és érdemében piroslik; ebbe merülve mosta meg magát a halál küzdőterére beléptekor; ebben lehelte ki lelkét haldoklása-
kor. Gyászoltok tehát, kedves szülők? vagy irigylitek fiatoktól ezt a boldogságot? Ítéljétek meg ti magatok! Igaz: igen drága volt, egyetlen volt, ragyogó volt, de gondoljátok meg, hogy a Telekesiek emez illatos virágszála jobban tetszett az Istennek, mint tinéktek! »A leginkább szívesen látottakat, legragyogóbbakat és legdrágábbakat ragadja el Isten az emberek szeme elől, hogy próbára tegye az őiránta érzett szeretetű-
ket« (Ágoston hippói püspök mondotta ezeket). I. István, a magyarok királya olyan önmérséklettel viselte el a már országlásra érett, nem sok idő múlva a jogar örökösé-
nek és az országlásban utódnak számító fia, Imre elhunytát, hogy apostoli lélekkel mondotta: »Nem vagyunk e világ örökösei, sem örökösöket nem hagyhatunk saját tetszésünk szerint magunk után.« Ha tehát a ti Bálint fiatok ezen esendő, a zsákmá-
nyolásnak s fosztogatásnak kitett örökség helyett az örökélet örökségét kapta osz-
tályrészü, tudjátok meg, hogy fiatok az ő kegyes halála után él és örökölte az örök-
kévalóságot. S most néked, vértől kéklő haza, néked, hadvezér atya, néked, a jövő félelmétől halovány anya, néked, a sors forgandóságának kitett, a haza sorsát majdan meglátó nemes iskolai ifjúság, néked »Bálint«, ki már így »ragyog« és így »piroslik«, a bosszúálló fegyverek hön áhított sikerét kívánva, rajtam keresztül utolsó istenhozad-
ját mondja:

Jó éjt már, magyarok; lepihenni parancsol az este,

Adja az ég: boldog légyen a holnap nap.

Mind legyetek üdvözölve! Ti, mennyei hajlékok, köszöntelek! Az igaz szeretet paran-
csolja, hogy ezeket a könnyekkel szórt tavaszi virágokat a sirra hintsük. Sírjatok, re-
méljétek, örüljétek! Bevégezte. Csak ti is így végezzétek be!»

(Déri Balázs fordítása)

347:14 *Széter János*: Zoványi Jenő feltételezése szerint az akkori rozsnyói rek-
tor, de e megállapítása minden bizonnyal téves. Lásd a beszéd bevezetőjét.

347:18–21 *Szt. Ambrus* (340–97) *De obitu Valentiniani* c. művét idézi (58). A személy azonban, akiről a mű szól, nem I. Valentinianus (364–75), hanem II. Va-
lentinianus császár (375–92). A római császárok sorszámozása sokféleképpen lehet-
séges, aszerint, hogy hogyan számítjuk a társcsászárokat, mely ellencsászárok uralmát
tekintjük legitimnek stb. De csakugyan hagyományozódott évszázadokon át egy olyan
(erősen hiányos és sok romlott névalakot tartalmazó) uralkodólista, amelyen – az

50.-nek tekintett II. Theodosiustól (408–50) visszafelé számítva – Valentinianus va-
lóban a 45. (lásd Bornemisza Péter: *Ördögi kísértetek*. Kiad. Eckhardt Sándor. Bp.
1955. 215–6).

347:27–29 Ambrus: *De ob. Val.* 58.

348:8 *Mennyei pelikán*: lásd Seibert 262.

348:18 *Héraklész oszlopai*: lásd Graves II. 191–3. 203–4.

348:19 A latin jelmondatra lásd Székely György: *A „Pro Patria et Libertate”
esztörténetéhez.* = *Rákóczi-tanulmányok*. Szerk. Sinkovics István, Gyenis Vilmos.
ELTE 1978. 7.

348:21 *Habsburg V. Károly* német-római császár (1519–56), I. Károly néven
spanyol király (1516-tól). A szónok emblémájára utal: „Plus ultra”, lásd Henkel-
Schöne 1197–9. Már Bornemisza is ismeri ezt az emblémát és lemmát (lásd Nemes-
kürty István: *Bornemisza Péter, az ember és az író*. Bp. 1959. Függelék Nos. B 78 [vö.
101, 449], 464). A császár emblémás címerét és annak – Héraklész oszlopaival összefüggő
– magyarázatát lásd Borzsák István: *Az antikvitás XVI. századi képe.* (*Bornemisza-ta-
nulmányok*.) Bp. 1960. 323–4. 330–3.

349:7 2Sám 14,25–26. 18,9.

349:12 2Kir 2,23–24.

349:12 *Szt. Arsenius* (354–?) I. Theodosius kelet-római császár (379–95) fiá-
nak, *Arcadius*nak, a későbbi császárnak (395–408) volt a nevelője. Kevély tanítványa
elől Egyiptomba kellett menekülnie.

349:14 Ov. Fast. 5, 57. Gaál László ford.

349:21 *A legbölcsebb király*: Salamon, akinek a bibliai Bölcsesség könyvét is
tulajdonították.

349:36–37 Ov. Pont. 1, 3, 33–34.

350:12–13 Vö. PL XXXIII. 215. 533. XXXIV–XXXV. 1380. XXXVIII–
XXXIX. 475. 1039. 1085.

350:18 *Joab*: 2Sám 3. *Cain*: 1Móz 4,8. *Absolon*: 2Sám 13,28.

350:25–27 A rendelkezésünkre álló szömutatók segítségével az ágostoni idézet
pontos helyét nem határozhattuk meg. *Szt. Ágoston* (354–430) 396-tól volt Hippó
püspöke.

350:27–31 *Szt. István* nagy legendájában és a Hartvik-legendában egybehang-
zóan ez olvasható: *Imre herceg* „az Úr megtestesülésének 1031. évében ezt a múltó
életet az örökre cserélte fel [...]”. Ő, mekkora gyász mindeneknek, de kivált a főembe-
reknek, akik között az elárvult atya sóhajtozott és kesergett. Mert látván, hogy egye-
dül maradt, utód reménye nélkül, bánkódott szeretni vágyó szíve. De ismerte az Írást
[...] és a kánoni törvényt: senkinek sem szabad kedvesei elmúlásán túlságosan szomor-
kodni. Letéve a gyászt teljes valójával az isteni irgalom bőkezűségének keresésére adta
magát.” (Kurcz Ágnes ford.) *Szt. Imre herceg* legendája szerint Istvánt nem „a fia
halála feletti bánat aggasztotta, hanem öröm árasztotta el egészen az örök élet koroná-
ja miatt, amit fia kétségtelenül megkapott.” (Csóka J. Gáspár ford.) A mai szaktudo-
mány véleménye eltér ettől; mint Györffy György írja: István „Imre herceg halála
után [...] testileg, lelkileg megtört beteg emberré vált, aki ettől kezdve a földieket el-
hanyagolta, és teljesen Isten ügyének szentelte életét.” (MT I. 756.)

351:4 A 21. lap utolsó latin mondata a panegirisz verseinek szétosztásáról szól, s már a nyomtatvány következő részére vonatkozik.

352:22 A *pünkösöd* 1708-ban május 27-re esett, a temetés pedig június 2-án zajlott le.

352:24 *Telek*: itt: 'műveletlen, cserjés, bozotos terület'. Lásd TESz III. 880.

353:16 *Aszszú*: 'száraz, elszáradt'. Lásd TESz I. 191.

353:24 *Certificatoria*: idézés, idézőlevél. Lásd Bartal 120.

353:25 *Caiphás*: lásd Lk 3,2. Jn 11,49.

353:26 *Tamerlanés*: a legendás hírű Timur Lenk (1336–1405) szamarkandi emír (1370-től), nagy hódító.

353:28 *Sénachérib*: Szanherib, Asszíria királya (i.e. 705–681). Lásd 2Kir 18,13.

353:29 *Hannibál*: pun hadvezér (i.e. 247–183).

353:31 *Dömetzki*: 'damaszkuszi'. *Fringyia*: 'finom acélból készült (szablya, penge)'.

353:32 *Atila*: Attila hun király (434–53).

353:33 *Dárius* (Dareiosz, i.e. 521–486), *Xerxes* (Xerxész, i.e. 486–65): perzsa királyok.

353:35 *Régi Nemzeted*: nemzetséged régisége.

353:36 *Fatum*: sors, végzet, halál.

353:40 *Regulás szerzet*: szerzetesrend.

354:4 Utalás a feudális jog egyik elemére, a *tizenötöd napra való perhelasztásra*.

354:6 Lásd Jób 1,18–19.

354:7 *Inhibitorium*: tilalom, eltöltő parancs. Lásd Bartal 336.

354:10 *Neveletlen*: 'serdületlen'.

354:11 *Apellál*: fellebbez.

354:12 *Protestál*: tiltakozik, óvást emel.

354:15 *Preskribál*: elévültnek jelenti ki (az ítéletet).

354:19 *Processzus*: (bírói) eljárás, per.

354:23 *Hector* (Hektór): Priamosz trójai király legvitézese fia.

354:24 *Scander Bék* (Szkander bég, Kasztriota György): albán hadvezér, fejedelelem (1403–68).

354:32 Trósz trójai király fiát, a szépséges *Ganümedészt* Zeusz sasmadara elrabolta, és az Olümposzon lett pohárnok.

355:15 „Török Bálint utolsó szomorú istenhozzádja.”

355:18 *Telek*: itt: 'föld, vidék'.

356:15 Európában egyszerre zajlik az északi háború (1700–21), a spanyol örökösödési háború (1701–14) és a magyar szabadságharc (1703–11).

356:22 *Étető*: mérgező, méregkeverő. Lásd SzT III. 495.

357:7 Lásd 342:7.

357:21 *Vérség*: 'rokonság'.

358:5 „Isten veletek!”

358:9 *N.M.M.*: a kezdőbetűk a híres evangélikus tanár, Missovitz Mihály (†1710) nevét rejtik, akinek Ráday Pál, Bél Mátyás is tanítványa volt. 1705-től haláláig volt rozsnyói rektor.

358:12 *Venia*: engedelem, bocsánat.

358:14 *T.A.M.*: az iménti prédikátor, ifj. Ács Mihály.

358:31 *Epitaphium*: sírvers.

358:35 *Triumfál*: diadalmaskodik, győzelmet arat.

358:36 „Legyen békében az emlékezete!”

Kritikai jegyzetek

337:14 *mivelhogy* – 339:3 *Tekintetes*, – 340:20 *tiszteszégesen* – 341:20 *Oda-is* – 343:39 *Bizonyságot* – 345:30 *de* – 345:38 *végtére* – 345:39 *Filósófust*, – 346:6 *mellyre* – 346:20 *Oh* – 347:18–351:3 [A latin oráció a nyomtatványban kurzív szedésű, kiemelt részei álló betűsek. Mi technikai okokból kénytelenek voltunk ezt megfordítani, és – e sorok jegyzeteiben is – az eredetileg álló betűs részeket kurzívaltatni.] – 348:36 *rubicndus*, – 349:12 *suio* – 351:4 *distributa* – 355:24 *előtte* – 359:3 (b)